

Notitie / Memo

HaskoningDHV Nederland B.V.
Planning & Strategy

Aan: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Van: Edwin Hondorp (Royal HaskoningDHV), Ilco van Woersem (Royal HaskoningDHV)
Datum: 7 januari 2016
Kopie: John Berentsen, Christiaan Kats
Kenmerk: Aanvraagnummer 5190015990108: Beantwoording vragen ontheffingsaanvraag Flora- en faunawet Laarberg II, van 17 december 2015
Classificatie: Beperkt verspreid

Onderwerp: beantwoording vragen Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

Hieronder treft u de antwoorden op de door u gestelde aanvullende vragen van 17 december 2015 aan, betreffende de ontheffingsaanvraag kenmerk FF/75C/2015/0311, aanvraagnummer 5190015990108 "Ontwikkeling Bedrijventerrein Laarberg II, Groenlo".

Op de notitie van 25 november met de antwoorden op de door u (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland) gestelde aanvullende vragen met betrekking tot de ontheffingsaanvraag voor Ontwikkeling Bedrijventerrein Laarberg, Groenlo (Kenmerk Ff/75C/2015/0311, aanvraagnummer 5190015990108) heeft nu nog inhoudelijke (ecologische) vragen gesteld. Onze antwoorden op deze vragen zijn hieronder te vinden:

- *In hoofdstuk 3 van de Update natuuronderzoek van Staring Advies is in de tekst aangegeven dat totaal vier avond/nacht- en ochtendbezoeken naar vleermuizen hebben plaatsgevonden. Uit de tabel in hetzelfde hoofdstuk: tabel 2 data veldbezoeken, zijn echter alleen avond/nacht-bezoeken terug te vinden. Hebben genoemde ochtendbezoeken wel plaatsgevonden, zo ja wanneer?*
 - Wij hebben navraag gedaan bij Staring Advies. Zij hebben destijds het onderzoek uitgevoerd. Onderstaand het antwoord van Staring Advies:
De onderzoeken zijn inderdaad alleen in de avonduren uitgevoerd. Er zijn dus geen ochtendbezoeken uitgevoerd. In het rapport staat op pagina 20 het volgende weergegeven: 'Tijdens de ochtendbezoeken is gericht naar de verblijfplaats gezocht, echter hiervan zijn geen aanwijzingen gevonden'. Dit klopt niet helemaal. Er moet hier het volgende staan: 'Tijdens de veldbezoeken is gericht naar de verblijfplaatsen gezocht, echter hiervan zijn geen aanwijzingen gevonden'.
De onderzoeken zijn echter buitengewoon goed, door zeer goede vleermuisonderzoekers uitgevoerd en geven een zeer goede indruk van de verspreiding van de verschillende soorten vleermuizen. Ook geven de verrichte onderzoeken een zeer goede indicatie van de plaatsen waar de verschillende verblijfplaatsen van de verschillende vleermuissoorten zich bevinden, met exacte plaatsbepalingen van de verblijfplaatsen van de gewone grootoor- en gewone dwergvleermuis en met redelijk nauwkeurige indicaties van de verblijfplaatsen van de overige soorten. Op grond hiervan hebben wij onze plannen aan kunnen passen en worden hele bomenrijen gespaard.
- *In het Projectplan Ruimtelijke ingrepen geeft u onder 2.2 de werkzaamheden aan, die uitgevoerd worden om bedrijventerrein Laarberg II te kunnen realiseren. Zijn alle genoemde werkzaamheden nog steeds aan de orde?*

De genoemde werkzaamheden voor Laarberg II zijn nog steeds aan de orde.

- o Kappen van bomen en rooien van struwelen

- o Vergraven, ontgraven van landbouwgrond
- o Dempen, hergraven en herprofiëren van watergangen
- o Aanleg waterbergingen in vorm van wateren met natuurvriendelijke inrichting
- o Inbrengen van kabels en leidingen
- o Opbrengen van voorbelasting en bouwlaag
- o Aanleggen van wegen en bestrating
- o Bouwen van nieuwe gebouwen
- o Afwerken van het gebied
- o Plaatsen van wegmeubilair
- o Aanleggen van groenstroken en het realiseren van verbindingzone en natuurcompensatie (planten van bomen, realiseren bloemrijk grasland, ophangen van nestkasten en vleermuiskasten, e.d.). Zie ook figuur 2.2 en zie voor dit laatste het Natuur Mitigatieplan Laarberg (Royal HaskoningDHV, 2014), bijgevoegd als bijlage.
- o (over vijf jaar of later: slopen van enkele gebouwen).

Laarberg wordt in deelgebieden ontwikkeld afhankelijk van de marktvraag. Per deelgebied zijn de verschillende werkzaamheden nodig om het plan te kunnen realiseren. In het ene deelgebied zal wat meer moeten gebeuren dan in een ander gebied, kortom maatwerk.

■ *Kunt u een (globale) tijdsplanning bij deze werkzaamheden aangeven.*

- Aanleg waterpartijen Laarberg Zuid → start in januari 2016 en gereed eind februari 2016.
- Aanleg waterbergingen met natuurvriendelijke inrichting: al uitgevoerd in 2015
- Kap 'noodzakelijke bomen Laarberg Zuid → Januari 2016, onder begeleiding van ecooloog. Alleen de noodzakelijke bomen voor de aanleg van infra en kavel worden gekapt. Overige bomen blijven langer staan aangezien de noodzaak er nog niet is dat ze direct worden gekapt.
- Aanleg takkenrillen/muizenoppers → januari – februari 2016.
- Ophangen vleermuiskasten: februari 2016
- Ophangen kunsthorsten: in week 4 of 5 van 2016.
- Ophangen steenuilkasten: zijn reeds vorig jaar (2015) opgehangen, zie ook vorige beantwoording van vragen
- Aanplant bomen en struweel plaatsen afrastering: In januari en februari 2016

■ *In uw antwoorden geeft u aan uitsluitend ontheffing aan te vragen voor verstoring van een deel van het jachtgebied van de steenuil. In de oorspronkelijke aanvraag werd ontheffing aangevraagd voor buizerd, huismus, steenuil, roek, gewone dwergvleermuis en gewone grootoorvleermuis. Kunt u een compleet overzicht (inclusief oppervlaktes van aan te leggen 'groen') geven van de op natuur en landschap gerichte inrichtings- en beheermaatregelen die bij de ontwikkeling van Laarberg II fase 1 aan de orde zijn. Kunt u (globaal) aangeven wanneer deze verschillende maatregelen genomen worden (of al zijn genomen).*

Groot Hoornwerk

- Aanleg waterpartij: 8.700m²
- Inrichting bloem rijk grasland noordelijk van de waterpartij: 1,0 ha
- Aanleg grasland zuidelijk (Groot Hoornwerk) 1,2ha
- Aanplant loofbomen vanaf Holtkampsweg naar buitengebied tussen Groot Hoornwerk en Biobased Transitiepark fase 1: 54 stuks

Biobased Transitiepark Fase 1

- aanleg houtsingel noordzijde van het gebied. 5.300 m²

Solarpark (waar van 1,4 ha zonnepanelen)

- Aanleg houtsingel 4.700 m²
- Aanleg permanent water 2.000 m² met aan natuurvriendelijke oever en nog een drietal kikkerpoelen.
- Aanleg retentie 1,8 ha, tijdelijke waterberging (piekberging, alleen in extreme situaties)
- Aanleg bloemrijk grasland 6,7 ha waarop 1,4 ha zonnepanelen op geplaatst gaan worden.
- Aanplant laagstamfruitbomen 30 stuks

Laarberg Zuid

- Aanleg permanent water 2.500 m²
- Aanleg retentie 3.000 m², tijdelijke waterberging (piekberging, alleen in extreme situaties)
- Aanleg bloemrijk grasland 1,1ha
- Aanplant houtsingel 1.100 m² houtsingel
- Versterken bestaande laanstructuur 14 st bomen

De oppervlakttes voor Laarberg Zuid zijn hiermee vergelijkbaar met de oppervlakttes zoals deze in het natuurmitigatieplan worden genoemd. In het natuurmitigatieplan is alleen uitgegaan van de verschillende gebieden op korte afstanden van het boerderij Panneman omdat er vanuit werd uitgegaan dat de nestlocatie van de steenuil zich hier zou bevinden. Dit blijkt echter niet het geval te zijn – in 2015 heeft de steenuil hier niet gebroed (aanvullend onderzoek 2015).

- *(In samenhang met de vorige vraag) Welke maatregelen voor de andere soorten dan de steenuil, die genoemd worden in hoofdstuk 8 van het Projectplan Ruimtelijke Inrichting, worden nog steeds uitgevoerd (of zijn al uitgevoerd)?*
 - Alle maatregelen zijn al, of worden binnenkort uitgevoerd. De (marterproof) steenuilkasten hangen, voor de overige maatregelen zie de bovenstaande planning. Daarnaast, als extra maatregel om de steenuilen de komende paar jaar (2016, 2017) voldoende geschikt jachtgebied te geven, wordt er voor minimaal 1 jaar een beheersovereenkomst met agrariër gesloten om een deel van zijn landbouwgrond als extensief begraaasd schapengrasland in te richten = optimaal jachtgebied voor steenuilen.
- *In uw antwoorden op onze vragen, noemt u de maatregelen die u treft (of al getroffen heeft) voor de steenuil. Dit overzicht komt niet helemaal overeen met de maatregelen voor de steenuil die genoemd worden in hoofdstuk 8 van het Projectplan Ruimtelijke Ingrepen. Kunt u aangeven welke maatregelen voor de steenuil uit het projectplan uitgevoerd worden (of al uitgevoerd zijn)?*
 - De steenuilkasten zijn inmiddels opgehangen. Deze zijn opgehangen bij de boerderij aan de Oude Borculoseweg 9 op plaatsen waar zomer 2015 regelmatig steenuilen werden gezien en gehoord.
 - De aanleg van 3 muizenopppers en takkenrillen worden in de periode januari-februari '16 gemaakt.
 - Eind februari 2016 zijn de waterpartijen en groeninrichting gereed op Laarberg Zuid en zullen deze ingezaaid worden.
 - De gebieden worden op een extensieve manier beheerd. De intentie is op dit moment dat de gebieden door middel van begrazing door schapen zullen worden beheerd. Is dit niet het geval dat zal het gebied worden gemaaid.
 - Tijdens het laatste veldbezoek (25 november 2015) is aangetoond dat de steenuil niet op de boerderij Panneman broedt, maar dat deze nu bij de boerderij aan de Oude Borculoseweg 9 zit. In overleg met deze agrariër wordt voor minimaal 1 jaar een beheersovereenkomst afgesloten om

zodoende de verbinding van optimaal jachtgebied voor steenuilen met de extensief beheerde voor steenuilen geschikte zones binnen het plangebied van Laarberg Zuid te versterken.

- *Welke maatregelen worden genomen om verstoring tijdens de werkzaamheden te voorkomen?*
 - In overleg met de gemeente zal voorafgaand aan de uitvoer van het werk, een ecooloog de te rooien bomen met een boomhengel met infraroodcamera op o.a. aanwezige vleermuizen controleren en waar nodig zal een ecooloog aanwezig zijn, zodat het geheel onder begeleiding van een ecooloog plaatsvindt.
 - Bij werkzaamheden in het donker zal uitstraling van fel licht naar 'buiten', richting potentiële jachtgebieden, vliegroutes en verblijfplaatsen van uilen, roofvogels en vleermuizen worden voorkomen door strikte voorwaarden te stellen en afspraken te maken over de plaatsing en hoogte van masten van bouwlampen en aan de vorm en sterkte van de bouwlampen en armaturen.

- *Vanwege het handhaven van alle drie de bomenlanen (i.p.v. alleen de Holtkampsweg) en de bebouwing (boerderij "Panneman" en de woning aan de Ruiterweg), acht u een ontheffing voor vleermuizen niet nodig. Kunt u aangeven in hoeverre er bij de ontwikkeling van Laarberg II fase 1 ook rekening wordt gehouden met mogelijke verstoring (door verlichting, evt. doorsnijden van vliegroutes door wegen) van vleermuizen (inclusief de watervleermuizen aan de rand van het plangebied)? Dit zowel tijdens de aanlegfase als voor de fase na realisatie van het bedrijventerrein.*
 - Voor het gehele bedrijventerrein is de BAT-lamp voorgeschreven vanuit het natuurmitigatieplan. Dit is voorgeschreven om overlast voor vleermuizen te voorkomen. Op dit moment wordt nog onderzocht vanuit verschillende perspectieven of het verdere dimmen van de verlichting tot de mogelijkheden bestaat.
 - Bij werkzaamheden in het donker zal uitstraling van fel licht naar 'buiten', richting potentiële jachtgebieden, vliegroutes en verblijfplaatsen van uilen, roofvogels en vleermuizen (waaronder de watervleermuizen) worden voorkomen door strikte voorwaarden te stellen en afspraken te maken over de plaatsing en hoogte van masten van bouwlampen en aan de hoedanigheid, vorm en sterkte van de bouwlampen en armaturen.
 - Voor de ontwikkeling van Laarberg Zuid zal geen enkele 'vliegroute' van vleermuizen worden doorsneden; daarvoor zijn na na het bekend worden van de uitkomsten van het vleermuisonderzoek van Staring de plannen aanzienlijk aangepast! Er worden zelfs enkele nieuwe lijnvormige elementen gecreëerd en aangetakt aan bestaande structuren (vliegroutes). Voor de ontwikkeling van Laarberg Biobased fase 1 en Het Groot Hoornwerk wordt nieuwe opgaande boombeplanting aangelegd, zodat er een verbinding ontstaat met het 'buitengebied'. Op dit moment is deze relatie nog niet aanwezig. Door deze aan te leggen in combinatie met de aan te leggen waterpartij ontstaat er een extra voedselgebied voor onder andere (water)vleermuizen.
 - Na realisatie zijn er dus extra lijnvormige en laanstructuren aanwezig die kunnen dienen als vliegroute voor vleermuizen. Op Laarberg Zuid gebeurt dit o.a. door het plaatsen van een rij paalkasten en andere vleermuiskasten.
 - Na realisatie zijn er meer extensief beheer groengebieden (potentieel extra voedselgebied)
 - In het noordwesten is de waterretentie voor het Solarpark reeds aangelegd en daaromheen is bloemrijk grasland ingezaaid. Ook dit levert extra voedselgebied op voor de vleermuizen (en roofvogels en uilen).